

Olav Sletto og andre verdskrigen

15. november 2018 er ein merkedag for Olav Slettos ettermæle, forfattaren som vart født i Hol i 1886 og døydde på Geilo 1963. Hallingdals store forfattar – av nasjonalt format. Han fær no oppreising etter at han måtte leva med mistanken om at hans nasjonale haldning ikkje var av det reine slaget. Sletto er ein av 17 forfattarar som Den norske Forfatterforening ber om orsaking for urettvis handsaming etter krigen når dei markerer sine 125 år. Det var på tide, vil nokon kunne si, mens andre vil meine det er betre seint enn aldri - for dette er velfortent.

Den norske Forfatterforening og æresrettane etter 1945

Dag Solhjell og Hans Fr. Dahl ga i 2013 ut boka «Men viktigst er æren. Oppgjøret blant kunstnere etter 1945» (Pax). Der heiter det m.a.: Etter krigen holdt Norge et oppgjør med dem som hadde sviktet landet under krigen. Synderne kunne dømmes og fordømmes av så vel rettsvesen og sivile organisasjoner som av folk flest. ... Kunstnerorganisasjonene straffet dem de fant hadde oppført seg unasjonalt, og som dermed hadde vist seg som uverdige medlemmer. Straffen fikk i mange tilfeller karakter av yrkesforbud eller innskrenkning av yrkesfriheten. Oppgjøret fikk et vilkårlig og uforutsigbart preg, da både regelverk og faktiske forhold ofte var uklare.» Også Den norske Forfatterforening etablerte sin æresrett i 1945.

Olav Sletto – religiøs utopist og pasifist

Professor Jørn Øyrehagen Sunde har i flere år understreka at eit menneske som tenkjer som Olav Sletto aldri kunne vera del av ei autoritær rørsle, t.d. nazismen. Sletto er religiøs utopist og nærast for anarkist å rekne i denne samanheng. Han var pasifist og ikkjevaldsmann. Dette er konklusjonen etter at Øyrehagen Sunde har forska både på talaren og essayisten Olav Sletto.

Korleis hang det saman at Olav Sletto så allikevel måtte leva med at det vart stilt spørjeteikn ved hans nasjonale haldning under krigen?

Ein far sin omsut for sine barn

Forutan grunnverdiane han alt lenge før krigen hadde utvikla og som han sto inne for, kom at tre av Olav Sletto sine fire barn var aktive i motstandsørsla. Bjørn (f. 1915) var offiser i marinen og med i krigen frå fyrste stund, skriv Lars Reinton i «Ei bok om Olav Sletto» (Samlaget 1966). Han sat m.a. sju månader i Ulven konsentrasjonslæger ved Bergen. Der vart han torturert og fekk varige mén av det. Han døydde i 1962.

Randi (f. 1912) var sjukesyster på Ullevål og hjelpte norske patriotar å rømme derifrå, med stor fare for sitt eige liv. Irene (f. 1919) rømte til Sverige og arbeidde under krigen i den norske legasjonen i Stockholm. Sletto skriv etter krigen at «han kjende seg som gissel for dessa borna sine» (ibid s. 106).

Quo vadis, Tyskland? Klarsynt forfattar frå Hol

Sletto såg med forvitneleg klarsyn det helvete som var i emning under fyrste verdskrigen. I 1914 ga han ut boka «Um Tyskland», der han uroa seg for at industrialisering og militarisering i Tyskland undergrev landet som kulturnasjon. Dette var han enda tydlegare på i Loke-kvartetten, der han skildra noko som likna på det ragnarokket som utvikla seg under andre verdskrigen.

Då krigen kom til Norge, var Olav Sletto styrar ved Romerike Ungdomsskole. Familien budde i styrarboligen ved skula. Der vart han forhøyrte om sonen Bjørn, og derfrå vart han kasta ut av tyskarane, som knuste talarstolen hans og vanæra «ein humanistisk heim», som Sletto sjølv formulerte det. Fordrivne frå eigen heim, budde han og kona, Karin, på garden Bingen i Trøgstad fram til hausten 1946, då Sletto overtok huset etter mor si på Geilo og flytta dit. Mor hans, Anne (f. Sletto) Olsen, døydde sommaren 1946.

Lars Reinton skriv at Sletto «tok ein passiv stode til det nye styret, let seg velja inn i nemnda til å atterreise Fillefjellkyrkja, men utan å møte i nemnda. Han var misnøgd med den måten heimefronten eller motstandsørsla tok det på, då dei brukte våpen og nytta terror, valdsmetodar og angiveri, plent som motstandarane. Etter Sletto si meining var det mot kristendomen, og dumt når prestane sette i gang streikeaksjon...» (ibid s. 104).

Olav Sletto ga ut fleire bøker under krigen. Tre av Per-bøkene kom då, og dei to fyrste binda av «Soga um Røgnaldfolket». Det var ikkje sett på som rein nasjonal haldning. Gode menn, m.a. Lars Reinton, søkte om diktargasje for Sletto i 1939, utan at forfattaren var informert om det. Dei trekte ikkje søknaden attende, sjølv etter at det vart klart at det var nazistane som fekk avgjerda. Derimot held dei i mot Olav Sletto at han ikkje sa i frå seg diktargasjen. Reinton meiner dette var Slettos største mistak under krigen. Men, må ein i ettertid kunne spørja, kvifor trekte ikkje forslagsstillarane sjølve søknaden når dei såg kva veg det bar?

For sin «holdning» under krigen vart Olav Sletto, då freden kom, av æresretten til Den norske Forfatterforening dømt til ikkje å gi ut nokon bok før etter eitt år (1946), og å betala attende kr. 5000 som han hadde fått i diktargasje av dei ulovlege styresmaktene. Sletto var i mesteparten av sitt diktarliv i konstant pengenaud. Han slapp derfor, etter søknad, å betala attende gasjen, og frå april 1948 var medlemskapen hans i forfatterforeningen i orden att. Men denne straffa var ei krenking av den frie kunstnaren, og eit tap av ære for forfattaren Olav Sletto.

Olav Sletto meinte all sin dag at han vart hardare straffa enn diktarkollegaer det var rimeleg samanlikne seg med – utan at det her skal nemnast namn.

Det ville utan tvil vore Sletto heilt rett, det Den norske Forfatterforening no gjer, nemleg å be om orsaking for den urettvise handsaming han og 16 andre forfattarar fekk i æresretten etter krigen. Truleg ville han ha helsa oppreisinga som ligg i dette for rettvis, og framhelde at dette er ein verdig måte å markere Den norske Forfatterforeningen sitt 125-års jubileum på.